

Герчаківський Святослав Дем'янович
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
ЗУНУ, м. Тернопіль

ОЦІНКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ В УКРАЇНІ

Вторгнення Росії та війна принесли багатомільярдні збитки економіці України внаслідок зруйнованої інфраструктури, знищених підприємств, основних фондів, цивільних об'єктів тощо. В контексті майбутнього повоєнного відновлення науковці та практики будуть знаходитись в активному пошуку механізмів та інструментів, які б дозволили стабілізувати макрофінансову ситуацію, залучити іноземні інвестиції та простимулювати промисловий, технологічний, територіальний розвиток. Одним із таких податково-інвестиційних інструментів, який активно використовувався в багатьох країнах світу є концепт «індустріальних парків».

Окремі теоретико-методичні засади становлення та функціонування індустріальних парків в Україні та світі представлені в працях українських учених, зокрема Л. Беневської, В. Галасюка, С. Гриценко, М. Ільшова, І. Єгорова, Ю. Кіндзерського, І. Морозової, В. Панченка та ін. Разом із тим, не в повній мірі розкрито проблематику оцінки ефективності функціонування індустріальних парків та їх перспективи в Україні на етапі повоєнного відновлення.

Дефініцію «індустріальні парки» прийнято розглядати як спеціальні промислові території, з підготовленою інженерно-транспортною інфраструктурою, набором необхідних сервісів, спрощеними регуляторними процедурами та пакетом інвестиційних стимулів та преференцій для виробничих та науково-дослідних підприємств. Такі податково-інвестиційні інструменти в світовій фіскальній практиці вважаються ефективним засобом індустріалізації економіки, залучення інвестицій, збільшення зайнятості населення, збалансованого територіального розвитку, підтримки місцевих виробників, сприяння малому та середньому підприємництву тощо. Індустріальні парки (ІП) не лише в розвинутих, але й країнах, що розвиваються, стають невід'ємною компонентою соціально-економічної системи.

На сьогодні у світі функціонує 15 тис. ІП. Вони стали фактором прискореного економічного розвитку Західної Європи та США 50-100 років тому, країн Азії 30-50 років тому, країн Східної Європи та інших успішних сусідів України, таких як Туреччина, 10-20 років тому. Зокрема, в Польщі успішно функціонує 14 спеціальних економічних зон, 77 індустріальних та технологічних парків [4, с. 42]. У Китаї перші ІП створили ще в 1980 роки. Наразі їх 375, там акумулюється близько 25% всіх прямих іноземних інвестицій. У свою чергу, парки дають Китаю приблизно 15% товарного експорту і понад 4 млн робочих місць. У Південній Кореї діють 1200 ІП. Вони забезпечують 80% національного експорту, 70% промислового виробництва і 50% зайнятості в

промисловості. У Туреччині за останні 30 років створено 346 ІП, понад 80% прямих іноземних інвестицій зосереджені саме в них [5].

Застосування в Україні податкових інструментів стимулюючого характеру, за допомогою яких намагались залучити на визначених територіях іноземні та українські інвестиції мало місце у вигляді спеціальних економічних зон (СЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР). Однак практика функціонування таких інструментів була доволі дискусійною, оскільки мали місце не тільки спроби оптимізувати оподаткування, а й використовувати СЕЗ і ТПР для контрабанди окремих товарів, обладнання, ухилення від сплати податків. Врешті 31 березня 2005 року механізм податкового стимулювання у вигляді СЕЗ і ТПР було припинено.

Починаючи з 2005-2006 років, в Україні почало формуватися нормативно-правове регламентування нового податкового інструменту територіального розвитку – індустріальних парків. Одним із перших документів в 2006 р. стала Концепція створення індустріальних (промислових) парків в Україні, яка передбачала прийняття профільного закону та супровідних підзаконних актів із створення пілотних проектів-індустріальних парків в АР Крим, Київській, Одеській, Львівській, Харківській областях [1].

Підходи, що були визначені в цій Концепції практичного втілення майже не знайшли, хоча у деяких областях такі пілотні проекти були створені. Зокрема, ІП розпочали свою діяльність в Житомирській області (м. Коростень, м. Новоград-Волинський), Закарпатській області (с. Соломоново), Сумській області (м. Шостка). А для ІП «Свема» в м. Шостка в 2011 р. навіть було затверджено Державну цільову програму його розвитку на 2012-2015 рр. [2] з визначеним фінансуванням з Державного бюджету України – 15 млн грн.

Переломним щодо підвищення ефективності роботи ІП в Україні мав стати 2012 р., коли Верховною Радою України ухвалено профільний Закон України «Про індустріальні парки» [3]. Проте на жаль, прийняте законодавство про ІП «надає вкрай незначні переваги їх учасникам, явно недостатні для того, щоб цей механізм зміг стати каталізатором розвитку вітчизняної економіки» [4]. Зокрема, відповідно до цього нормативно-правового акту серед преференцій резидентам парків передбачено лише цільове фінансування на безповоротній основі та надання безвідсоткових кредитів для облаштування індустріальних парків, а також звільнення учасників парків від пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту.

Відповідно до Закону України «Про індустріальні парки» та Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 459, формування та реалізацію державної політики щодо створення і функціонування індустріальних парків в Україні здійснює Міністерство економіки України. Згідно із зазначеним законом «індустріальний парк (ІП) – це облаштована відповідною інфраструктурою територія, у межах якої учасники ІП можуть здійснювати господарську діяльність у сфері переробної промисловості; науково-дослідну (науково-технічну) діяльність; діяльність у сфері інформації і телекомунікацій» [3].

Ініціаторами створення ІП можуть бути: органи державної влади щодо земельної ділянки державної власності; органи місцевого самоврядування щодо земельної ділянки комунальної власності; юридичні або фізичні особи – власники земельної ділянки приватної власності; юридичні або фізичні особи – орендарі земельної ділянки щодо земель державної, комунальної та приватної власності.

Потрібно наголосити, що учасники ІП отримують певні вигоди від участі. Вигоди для учасників – мінімізація витрат матеріальних, фінансових, трудових і часових ресурсів, необхідних для започаткування господарської діяльності, можливість отримання послуг, пов'язаних із забезпеченням господарської діяльності, від керуючої компанії. Вигоди для керуючих компаній – отримання доходів за рахунок надання в користування учасникам ІП земельних і виробничих площ, обладнання, а також послуг, пов'язаних із забезпеченням їх господарської діяльності. Вигоди для керуючих компаній – отримання доходів за рахунок надання в користування учасникам ІП земельних і виробничих площ, обладнання, а також послуг, пов'язаних із забезпеченням їх господарської діяльності.

З 2013 року відповідно до Закону України «Про індустриальні парки» до Реєстру індустриальних парків включено 52 парки (ІП «Центральний» у 2018 році – виключено з Реєстру). Найбільша кількість зареєстрованих ІП знаходяться у Київській (10) та Львівській (9) областях. Водночас є області, де не створено жодного ІП (Запорізька, Харківська, Херсонська, Чернівецька). Піковими показниками щодо створення ІП є 2014 (12) і 2017 (13) роки. В 2021 році в Україні зареєстровано ще 7 ІП.

Станом на 11.11.2022 року до Реєстру індустриальних парків занесли 59 промислових майданчиків. Навіть в умовах воєнного стану уряд «для підтримки приватного сектору й української економіки» ухвалив рішення про запуск ще двох індустриальних парків – у Львівській і Тернопільській областях. Це еко-смайт парк «Галіт» у Львівській області, де на площі 19 га буде створено понад тисячу робочих місць у сфері переробної промисловості. А в Тернопільській області буде створено Західноукраїнський промисловий хаб, де також буде понад тисячу нових робочих місць у сфері легкої, харчової і переробної промисловості [6].

Потрібно відзначити, що до початку війни господарська діяльність провадилась лише у 3-5 ІП, при цьому загальна кількість суб'єктів господарювання-учасників парків складає 8, а керуючі компанії обрані лише у 23 ІП. Враховуючі наведені дані Міністерства економіки України, ефективність функціонування ІП складає менше ніж 7%. Перелічені факти демонструють недосконалість чинного законодавчого поля як з точки зору організації створення парку, відбору учасників, так і подальших переваг функціонування в рамках такого ІП.

Варто звернути увагу на фактичну нежиттєздатність механізму «керуючих компаній», який за наявних результатів діяльності ІП демонструє невиконання покладених на них завдань в частині належного, ефективного відбору учасників

ІІ та залучення нових учасників. Крім цього, практично відсутній механізм державної підтримки індустріальних парків, відповідно до якого кошти місцевих та Державного бюджету України можуть використовуватися на чітко визначені напрями: розроблення концепції парку; розробка проєктної, землевпорядної документації, тощо; створення інфраструктури інженерних мереж та комунікацій на території індустріального парку для подальшого підключення учасників тощо. Ще один важлива компонента, внаслідок якої ефективність ІІ є дуже низькою – це фінансова значимість податкового стимулювання для ІІ. Пільги щодо місцевих податків і зборів, ввезення основних засобів без сплати ввізного мита (відповідно до статті 287 Митного кодексу України) та ін. мають швидше декоративний характер, аніж суттєву допомогу учасникам ІІ.

Переконані, що на етапі повоєнного відновлення потрібно окрему увагу приділити питанню державної підтримки у вигляді здешевлення кредитів. Вона здійснюється в режимі кредитної субсидії та полягає у субсидуванні частини плати (процентів) за використання кредитів. Така субсидія передбачає надання кредитних ресурсів для:

- придбання засобів виробництва (техніка, обладнання та інших, що визначені Кабінетом Міністрів України);
- здійснення витрат, пов'язаних з будівництвом, реконструкцією або капітальним ремонтом виробничих об'єктів.

Отже, в умовах масштабної післявоєнної відбудови саме концепт «індустріальних парків» може стати ефективним механізмом відновлення промислових підприємств, реновації інфраструктурних об'єктів, розбудови територій, що найбільше постраждали від воєнних дій. В майбутньому важливо буде переформатувати теперішню роль держави в розбудові індустріальних парків з пасивної (створення декларативних законодавчих норм та надання інфраструктури), на активну (надання комплексу дієвих податкових/митних стимулів та преференцій учасникам індустріальних парків на місцевому і загальнонаціональному рівнях).

Доцільно звернути увагу на ті базові стимули, що наразі використовуються в міжнародній практиці для індустріальних парків, а саме:

- 1) кредити за спеціальними пільговими ставками;
- 2) звільнення від податків та мит, які формуються основне податкове навантаження на суб'єктів господарювання;
- 3) субсидіювання оренди або мінімізація орендних виплат;
- 4) надання земельних ділянок на пільгових умовах;
- 5) субсидіювання тарифів на електроенергію, водопостачання або ж введення спеціальних знижених тарифів;
- 6) мінімальні тарифи на телекомунікаційні послуги;
- 7) спрощені регуляторні та реєстраційні процедури через створення єдиних вікон;
- 8) створення преференцій у сфері житлової та комунальної інфраструктури для працівників індустріальних парків тощо.

Одночасно із активним наданням учасникам ІІ комплексу пільг та преференцій, потрібно забезпечити «превентивні заходи», які зроблять неможливими перетворення ІІ в інструменти для фінансових, податкових, митних девіацій. Такі «превентивні заходи» прописані як норми законодавства багатьох країн, де функціонують ІІ. Наприклад, знижку при нарахуванні податкових зобов'язань можна отримати лише на суму, яку учасник ІІ вклав в розвиток виробництва на території ІІ. Така прив'язка розміру стимулів до суми інвестицій є в Південній Кореї, Польщі, Чехії, Словаччині, Туреччині [5]. Ще більш жорсткіші норми є в Китаї. Там ІІ функціонують як закриті території, на в'їзді/виїзді з яких розташовуються митні пости. Це складніше з точки зору оперативного управління ІІ, але дозволяє уникнути можливих фіктивних операцій.

У Польщі для отримання податкових преференцій учасник ІІ повинен вкласти в проєкт не менш за 100 тис. євро, до того ж 100% цієї суми повинно використовуватися на закупівлю обладнання. У Чехії мінімальні інвестиції в нове обладнання визначені як 50% від їх загального обсягу, у Словаччині – 40%. «Превентивні заходи» в Південній Кореї полягають в тому, що для надання стимулів вимагають, щоб не менше 50-80% продукції, яку виготовляє резидент індустріального парку, експортувалося надалі.

Вважаємо, що формування в повоєнній Україні локальних «точок зростання» за допомогою індустріальних парків дозволить ефективно та швидко відновити території, які найбільше постраждали від російської воєнної агресії. Паралельно доцільно також здійснювати імплементацію екстериторіального підходу розвитку повоєнної економіки України, що передбачає наближення інвестиційної привабливості вітчизняних умов господарської діяльності до рівня країн-сусідів (Туреччини, Польщі). Це сприятиме інвестиційному прориву, що подолає існуючі тенденції знищення окупантами промислового потенціалу, і забезпечить низку позитивних системних ефектів, серед яких: зростання рівня зайнятості і зменшення відтоку кваліфікованих кадрів за кордон; ріст реальних доходів населення, збільшення експорту; зростання надходжень до бюджетів усіх рівнів та фінансування соціальних ініціатив; повноцінне входження України до євроспільноти на основі довгострокової макрофінансової стабілізації.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції створення індустріальних (промислових) парків в Україні Розпорядження КМУ від 01.08.2006 р. № 447-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/447-2006-%D1%80> (дата звернення: 09.11.2022).

2. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку індустріального (промислового) парку «Свема» в м. Шостці Сумської області на 2012-2015 рр. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/865-2011-%D1%80> (дата звернення: 09.11.2022).

3. Про індустріальні парки: Закон України віж 21.06.2012 р. № 5018-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5018-17> (дата звернення: 09.11.2022).

4. Галасюк В. В. Індустріальні парки: світовий досвід та перспективи створення в Україні. *Економічний аналіз*. 2018. № 1. С.40-50.

5. Індустріальні парки: який міжнародний досвід може застосувати Україна. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/07/1/675532>. (дата звернення: 09.11.2022).

6. Кабмін створив ще два індустріальні парки – у Львівській і Тернопільській областях. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/money/kabmin-stvoriv-shche-dva-industrialni-parki-u-lvivskij-ta-ternopilskij-oblastjah-1635651.html> (дата звернення: 09.11.2022).